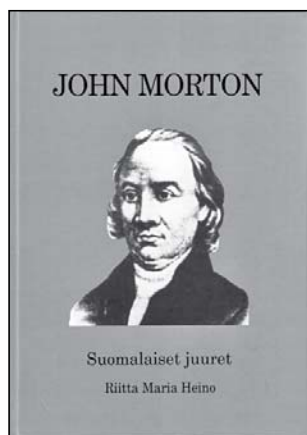

Kirja-arvosteluja

Riitta Maria Heino, John Morton. Suomalaiset juuret, Jyväskylä 2011, 58 s. ISBN 978-952-92-8779-6.

Mortonin juuret kaipaavat vielä selvitystä

Kirjasen kirjoittaja Riitta Maria Heino on tarttunut kiistanalaiseen kysymykseen Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen allekirjoittajan John Mortonin sukuhistoriasta. Kuten tekstistä ilmenee, Heino uskoo vakaasti isoisoisän Martti Marttisen suomalaisuuteen. Kuitenkin on selvää, että historiallisten lähteiden perusteella faktat ovat aika niukat. Heinon mukaan Martti Marttinen muutti Rautalammin emäpitäjästä Juvan Koikkalaan (s. 9). Tätä väitettä ei ole todistettu. Lähteenä on mahdollisesti prof. Veijo Saloheimon tiedosto, jossa on luetteloitu suomalaisia Ruotsiin 1500-1600-luvulla menneitä henkilöitä. Saloheimon tiedot perustuvat puolestaan Martti Marttisen osalta pastori Ilmosen kirjoituksiin. Mutta ei siinä ilmoiteta muuttoa Rautalammilta Koikkalaan?

Sama todistelun vähäisyys näkyy lähes kautta kirjoituksen: kun pyritään väittämään jotain, pitäisi merkitä selvästi lähteet, joista tiedot ovat peräisin. Nyt vaikuttaa siltä, että Heino luottaa varsinkin Salomon Ilmosen esittämiin tietoihin, ja Ilmosen muutamat kirjat ovat hänen keskeinen lähdeaineistonsa. Tarkemmin katsoen ei Ilmonenkaan aina ilmoita käyttämiään lähteitä eri väitteissään vaadittavalla tarkkuudella.

Oikeastaan selkeimmin merkitty tieto on peräisin Turun Akatemian professorin Pehr Kalmin muistiinpanoista 1750-luvulta, jolloin hän vietti muutaman vuoden Pohjois-Amerikassa. Kalm kopioi Wicacon seurakunnan kirkonkirjoista tekstin, jossa kerrottiin vanhan Märten Mårtenssonin kuolleen sadan vuoden ikäisenä. Hän oli syntynyt ”i Finland i Sverige”. Tämäkin on siis toisen käden tieto, mutta sen uskotaan olevan totuudenmukainen. Ja tästä sitaatista yleensä

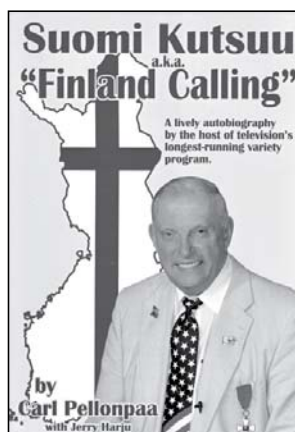
John Mortonin suomalaisuuden selvittelijät lähtevät liikkeelle.

Kesällä 2011 Turussa ja 2010 Helsingissä pidettiin konferenssit, joissa käsiteltiin John Mortonin suomalaisuutta esi-isiensä kautta. Amerikkalaisten historioitsijoidenkin mukaan isoisoisän suomalainen tausta on mitä ilmeisin, kuitenkin tarkat lähdetiedot ovat monessa asiassa joko hajanaisia tai puuttuvat. Samaan tilanteeseen viittaavat DNA-tutkimukset, joissa on vertailtu Mortonin ja Mårtenssonien perillisten perimää suomalaisiin sukuihin, kuten Marttisiin.

Ongelmallista on, että Uppsalan yliopiston tutkijan Maud Wedinin mukaan ei tällä hetkellä ole mahdollista määritellä vanhan Martti Marttisen asuinpaikkaa Ruotsin suomalaismetsissä. Ongelmallista on myös Heinon tieto, että Martti Marttinen olisi tullut Delawareen vuonna 1641. Yhdysvaltalaisen sukututkija Stephen Craigin mukaan Marttinen (Mårtensson) tuli Öرنen -laivalla vasta vuonna 1654. (<http://www.colonialswedes.org/forefathers/Morton.html>)

Riitta Maria Heinon John Mortonin juuria koskeva julkaisu on sujuvasti kirjoitettu ja tulos pitkältä asianharrastuksesta. Kirjasta ei ole tarkoitettukaan tutkimukseksi, mutta näin tehdessään se kyllä voimistaa useissa kohdissa näkyvää romantisoivaa näkökulmaa aihepiiriin, esimerkiksi Ilmosen siteerauksissa siitä, miten John Morton oikeastaan ratkaisi Yhdysvaltain itsenäistymisen.

Auvo Kostainen

Carl Pellonpaa with Jerry Harju: Suomi kutsuu a.k.a. Finland Calling. A lively autobiography by the host of television's longest-running variety program. North Harbor Publishing 2011. 144 s., kuvitettu. ISBN 978-0-9788898-4-5.

Vuosi 2012 on tärkeä virstanpylväs amerikansuomalaiselle siirtolaiskulttuurille. Maaliskuussa tulee kuuluneeksi tasan viisikymmentä vuotta Carl Pellonpaan luotsaaman ”Finland Calling” –TV-ohjelman ensi-il-

lasta Michiganin yläniemekkeellä (UP, Upper Peninsula), paikallisella WLUC-TV -kanavalla. Demografia oli suomenkielisen ohjelmahankkeen käynnistämisen puolella, sillä pohjoisen Michiganin alueella asui vuoden 1960 väestönlaskennan mukaan reilut 300 000 ihmistä, joista 26-27% kirjattiin tilastoihin ensimmäisen tai toisen sukupolven suomalaisiirtolaisiksi. Carl Pellonpaan ja Jerry Harjun toimittaman kirjan antama prosentuaalinen lukema suomalaisista on todennäköisesti hieman yläkantissa. Joka tapauksessa suomalaisperäisten katselijoiden määrä täytti matkailuyrittäjä Tom Quaylen toiveet. Finland Callingin ympärille rakennetut Suomen matkat olivatkin voimissaan 1960- ja 70-luvuilla.

Sosiaaliseen ja kaupalliseen tarpeeseen synnytetystä ohjelmasta tuli vankka klassikko omalla sarallaan. ”Finland Calling” on USA:n mittapuulla ja kenties maailmanlaajuisestikin vanhin yhtäjaksoisesti jatkunut TV:n viihdeohjelma. Suomessakin se on edelleen seurattavissa internetin välityksellä. Ei huonosti saavutettu pohjoisen Michiganin piskuiselta suomalaisyhteisöltä siis. Holy wah, voi kauhea, kuten asia ilmaistaisiin paikallisella yopper-murteella!

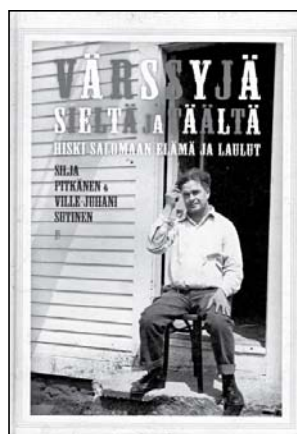
”Suomi kutsuu a.k.a. Finland Calling” on ohjelman vetäjäksi vakiintuneen Pellonpaan (alussa toisena juontajana toimi WLUC-TV:n markkinointivastaava Eugene Sinervo) omaelämäkerta. Kyseessä on viihteellinen ja helppolukuinen kirja. Suurta tiedettä tai viiltäviä analyyseja ei ole tarjolla, mutta päätyönään WLUC-TV:n uutisten ja aamulähetysten juontajana toimineelle ”Kallelle” ominainen, vahvasti puhekielinen ilmaisu tarjoaa mielenkiintoisen näköalan toisen sukupolven amerikansuomalaisen siirtolaisen vaiheisiin.

Ähtäristä vuonna 1909 maailmalle lähteneen isän ja vaasalaislähtöisen äidin vuonna Ishpemingissä 1930 syntynyt poika on kirjaimellisesti kahden kulttuurin risteyksessä. Identiteetiltään hän on sujuvasti sekä amerikkalainen että suomalainen. Kirja kertoo hyvästä syöttökädestään tunnetun Korean sodan veteraanin traagisesti päättyneestä haaveesta pelata baseballia korkealla ammattilaisatasolla (heittokäsi vammautui jänismetsällä vahingonlaukauksesta). Samoin kirja kertoo elävästi Pellonpaan kaivostyöläisvuosista suomenkielisissä työporukoissa. Myös Ishpemingin sosiaalinen elämä noteerataan kirjassa, samoin Suicide Hillin turhan kovaksi haasteeksi osoittautunut hyppymäkikokeilu. Kotiseudun vaihteleva työ-

tilanne vei nuorta Pellonpaatakin ympäri keskilänttä ennen varsinaisen TV-uran alkamista 1960-luvulla.

Carl Pellonpaan ja Jerry Harjun 144 sivun mitausta amerikansuomalainen historia on helppo ja nopea lukupaketti, jossa päähahmon ja hänen taustayhteisönsä vaiheita olisi seurannut mielellään vielä toisenkin mokoman. Lukemista helpottaa vielä tekstin suurin kirjasinkoko. Toivottavaa olisikin, että Pellonpaan kaltaiset ”kahden passin” populaarihahmot tulisivat myös muilta osin noteeratuiksi lähivuosina. Eräs Upper Peninsulan kansansuosikki, kirjailija, viihdyttäjä ja amerikansuomalaisen kansanperinteen taitaja Jingo Viitala (Jenni Viitala Vachon, 1918–2009) ehti jo poistua maallisilta estradeilta. Aika alkaa siis käydä vähiin syvien haastatteluaineistojen saamiseksi viime vuosisadan pioneereilta. ”Jottain tarttis tehreä” sekä USA:n että Kanadakin perinteisillä suomalaisalueilla.

Jari Nikkola

Silja Pitkänen, Ville-Juhani Sutinen: Värsyjä sieltä ja täältä. Hiski Salomaan elämä ja laulut. Teos 2011. 397 s., kuvitettu. ISBN 978-951-851-304-2.

Tuskin kenestäkään toisesta amerikansuomalaisesta siirtolaisesta on rakennettu yhtä kattavaa myyttien kokoelmaa kuin Hiski Salomaasta. Savolaislähtöinen kupletisti on muuttunut postuumeissa tarinoissa milloin suomalaisen sosialismin esitaistelijaksi, milloin metsien miesten ronskiksi kansansuosikiksi. Syytkin myyttien muodostumiselle ovat selviä. Hiskin hahmo on rakennettu etupäässä suomalaisen median kautta sellaiseksi kuin me sen tunnemme. Pekka Tiilikainen toi ”Lännen lokarin” kantasuomalaisten tietoisuuteen ensin Aunuksen rintamaradiossa ja sodan jälkeen Metsäradion tunnussävelmänä. Suuret ikäluokat lisäsivät 1960- ja 70-luvuilla tarinaan ulottuvuuden ideologisesta puhdasoppisuudesta aseistakieltäytymiseen, josta myöhempienkin sukupolvien olisi hyvä ottaa oppia. Kiinnostavaa tässä mielessä kenties on-

kin, että myös jotkut suurten ikäluokkien jälkeläisistä ovat löytäneet Salomaan ideologisen ulottuvuuden, ja jalostaneet siitä oman myyttisen versionsa. ”Vapauden kaiho” soi komeasti Soul Captain Bandin reggaeverSIONA myös 2000-luvulla, kun halutaan vastustaa globalisaatiota, ympäristön riistoa ja kulutuskeskeistä elämäntapaa.

Pitkäsen ja Sutisen Salomaa-historiikki on rohkea ja kaivattu yritys pureutua Hiski Salomaan elämään Salomaan omilla ehdoilla. Kaksikko lähtee kirjeiden, matkustajatietojen, muistikirjojen, tekstianalyysien ja haastattelujen voimin pikemminkin purkamaan Salomaata koskevia myyttejä kuin rakentamaan niitä lisää. Yritys onnistuukin paikoin mainiosti. Esimerkiksi Salomaan rooli lähinnä vasemmistoanarkistiseksi syndikalismiksi luokittuvassa Industrial Workers of the World –ammattiyhdistysliikkeessä tulee mielenkiintoisesti taustoitettua. Kyse on kenties enemmänkin nuoruusvaiheen ”sydämen sosialismista”, kuin paa-tuneimmasta koko elämän kestoisesta identifikaatiosta tai varsinaisesta agitaatiotyöstä.

”Vapauden kaiho” osoittautuukin kirjassa enemmän nopeasti konstruoiduksi tilaustyöksi IWW:lle kuin sydänverellä piirretyksi kuvaelmaksi maailmanlaajuisen vallankumouksen tarpeesta. Vanhetessaan Hiski lisäksi ottaa orastavaa etäisyyttä ”wobblyihin”, mikä kuvataan johtolankametodia suosivalle kirjalle tyypillisesti siirtymisellä radikaalilehdistöä edustaneen (ja IWW:n kustantaman) Industrialistin tilaajasta konservatiivisemmän New Yorkin Uutisten lukijakuntaan. Selkeää irtiottoa IWW:stä Salomaa ei kuitenkaan tehnyt. Kielitaitoaan ja koulutustarvettaan hän

ylläpiti IWW:n amerikansuomalaisen haaran hallinnoimassa opinahjossa Duluthissa, lisäksi oman räätä-lintoimen mainonta jatkui myöhemmälläkin iällä Industrialistin sivuilla.

Kupletistina Salomaa on aikaa hyvin kestänyt klassikko. Sydämenpohjasta saakka savolaisella painotuksella laulettu rallit ovat lajissaan korkeatasoisia (oman ajan suomalaismuusikoiden päinvastaisistakin näkemyksistä huolimatta). Useimmat Salomaan USA:ssa vuosina 1927–31 levyttämät teokset ovat kestäneet aikaa poikkeuksellisen hyvin. Lajityyppinsä ykkönen Hiski ei kuitenkaan ollut; haalien ja tanssin ykkösnimiä USA:n suomalaisalueilla 1900-luvun alkupuoliskolla olivat enemmänkin Viola Turpeisen, William Syrjälän ja Liedosta Amerikan raitille lähteneen Arthur Kylanderin kaltaiset hahmot. Se, että Hiskistä kuitenkin julkaistaan eniten kirjallisuutta ja selvityksiä tämän teoksen tapaan, on kenties yksi lisä-häneen liittyvien myyttien sarjassa.

Pitkäsen ja Sutisen suoranaista runsaudenpulaa tarjoileva kirja on lajissaan positiivinen teos, mutta ilman kritiikkiä sekään ei selviä. Teksti on liian usein viimeistelemätöntä ja toisteista, työ on jäänyt tutkijoilta ja kustannustoimittajalta selvästi kesken. Lisäksi teksti sisältää aika ajoin harmillisia asiavirheitä. Esimerkiksi Salomaan teksteissä vilahtava ”lännen Jukka” ja J. Karjalaisen vastaava hahmo eivät itse asiassa ole todellisessa suhteessa toisiinsa, kyse on fiktiosta. Lähdepohjaltaan ja taustatyöltään teos on kokonaisuutena ottaen kuitenkin hyvä. Määrän sijasta painopisteen olisi suonut olevan enemmän laadussa – mutta hyvä näinkin.

Jari Nikkola

Sotalapsi-adressi

Tiedustelut:
Turun Seudun Sotalapset ry
Aarnevi Hellman
Kutomonkatu 1 as 45, 20100 Turku
041-4514438, ahellman9@gmail.com

Hinta 10€ + toimituskulut